

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK, ICC VE FİNANSMAN

Son zamanlarda daha fazla duymaya başladığımız sürdürülebilirlik gezegeni kurtarma çabaları aslında yeni bir konu değildir, antik zamanlardan beri gündemdedir. Antik dönemden kalma eserlere baktığımızda ve incelediğimizde o dönemlerde de insanların çevreye duyarlı davranmaya çalıştıklarının izlerini görebilmekteyiz. Eski Roma şehirlerindeki arıtma tesisleri bunun örneklerindedir. Dünya geniş bir alandır diye gelişigüzel kullanmamışlar ve kirletmemişlerdir. Bunun büyük felaket olacağını hep farkında olarak yaşamışlardır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin kuzeybatı ucunda bulunan yerli kıızılderili Suqwamish ve Duwamish kabilerinin reisi Şef Seattle (d. 1780 – ö. 1866), tarafından söylenen “..... son ırmak kurduğunda, son ağaç yok olduğunda, son balık öldüğünde; beyaz adam paranın yenilemeyen bir şey olduğunu anlayacak!” sözleri felaketin bir gün geleceğini geleceğini yıllar öncesinden bildirmekte ve uyarılmaktadır, yine bir başka kıızılderili sözü “Yeryüzü, bize atalarımızdan miras kalmadı, çocuklarımızdan ödünç aldık.” insanlara sorumluluklarını hatırlatıyor. Gerek ekonomik gerek hırs ve ihtiraz ile bunları yıllar yılı göz ardı ettik, ta ki felaketleri görünceye kadar. Aşırı sıcaklardan insanların ölmesi, görülmemiş büyüklükte fırtına ve kasırgalar, kuraklık, sel felaketleri, hava kirliliği, buzuların erimesi bunlardan sadece birkaç tanesidir.

Birleşmiş Milletler Afet Risklerinin Azaltılması Ofisi'nin 2018 yılında yayımladığı rapora göre, 1998-2017 yılları arasında meydana gelen iklim bağlantılı afetler sebebiyle 1,3 milyon insan hayatını kaybetmiş, 2,245 milyar Amerikan doları maddi zarar meydana gelmiştir. Ayrıca, AB'nin iklim değişikliği gözlemleme kurumu, 2019 Temmuz ayının kayıtlara geçen en sıcak ay olduğunu açıklamıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu Akdeniz havzası, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine karşı en hassas bölgelerden biri olarak tanımlanmaktadır. Türkiye, küresel ısınmanın özellikle su kaynaklarının azalması ve çölleşme ile bunlara bağlı ekolojik bozulmalar gibi olumsuz yönlerinden etkilenmeye başlamıştır.¹

Yine de erken sayılabilecek bir tarihte insanlar bunların farkına varıp önleme almaya başlamışlar ki Kyoto Anlaşması bu çabaların önemli bir adımıdır.

Amaç gezegeni kurtarmak, yaşabilir, sürdürülebilir bir dünya bırakmaktır.

Anlaşma Aralık 1997'de Japonya'nın Kyoto şehrinde görüşülmüş, 16 Mart 1998'de imzaya açılmış ve 15 Mart 1999'da son halini almıştır. Rusya'nın 18 Kasım 2004'te katılımıyla 90 gün sonra 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Kyoto Protokolü, 1992 yılında yapımına başlanmış Aralık 1997'de Japonya'nın Kyoto şehrinde görüşülmüş, 16 Mart 1998'de imzaya açılmış ve 15 Mart 1999'da son halini almıştır. Rusya'nın 18 Kasım 2004'te katılımıyla 90 gün sonra 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Genel olarak sera etkisine neden olan gazların kullanımını azaltmak için yapılmış olmakla birlikte yaşanan doğal afetlerin önüne geçmek, küresel ısınma ve iklim krizini ortadan kaldırmayı da amaç edinen bir anlaşmadır. Bunun sonucunda çevreye ve atmosfere zarar veren gazların kullanımı %5'e çekilebilmiştir. Başlangıçta başta ABD olmak üzere bir çok ülke enerji kaybı endişeleri nedeniyle imzalamamışlardır. Daha sonra ülkeler imzalamış Avrupa Birliği, (AB) 2002 yılında protokolü kabul etmiş ve Türkiye de 30 Mayıs 2008 tarihinde protokole taraf olmuştur. AB, ticaret yaptığı diğer ülkelerle de Kyoto Protokolü'nü kabul edip etmediklerine göre düzenlemeyi planladığını ayrıca ilan etmiştir. AB bununla başarılı olmuştur, arzu ettiği hedefe büyük ölçüde yaklaşmıştır.

Daha büyük bir adım olarak Paris İklim anlaşması hazırlanmıştır. Paris İklim anlaşması çok daha kapsamlı ve hedefleri kesin, Birleşmiş Milletlerin (BM) politikalarıyla uyumlu bir anlaşmadır. Aralık 2015 yılında Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) (UNFCCC- United Nations

¹ <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> (Erişim tarihi, 14 Ekim 2021)

Framework Convention on Climate Change) Taraflar Konferansı'nda 195 ülkenin onayıyla kabul edilmiştir. Küresel anlamda iklim değişikliğine karşı önemli bir adım, adeta bir dönüm noktasıdır. Çünkü 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (Sustainable Development Goals-SDGs) kapsamında, daha istikrarlı, daha temiz, daha sağlıklı bir gezegen, daha uzun ömürlü, daha adaletli uygulamaların ve daha canlı ekonomilerin olduğu bir dünya bırakmak bakımından değerli bir imkandır. Bu anlaşma ile temiz enerjiye geçilecek olup, bunu yaparken de ülkelerin kendisini düzeltmesi yani politik kararlarda, iş ve yatırım hareketlerinde birçok değişiklik yapmaları gerekecektir. Paris Anlaşması tüm dünyayı kapsayan çok uluslu bir anlaşmadır, bir bakıma AB'nin düşük karbon hedefli politikalarını destekler mahiyettedir.

Paris İklim Anlaşması, 22 Nisan 2016 tarihinde New York'ta düzenlenen bir törenle Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne (UNFCCC) taraf ülkelerin imzasına açılmıştır. İmza sürecinin ilk gününde anlaşmaya Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 175 ülke imza atmış, sonraki süreçte bu sayı 197'yi bulmuştur. Bu ülkeler arasında bulunan Türkiye'nin onayı için Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından "Paris Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun" 7 Ekim 2021 tarihli ve 31621 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Paris Anlaşması, kabulünden 1 yıl geçmeden yürürlüğe giren ilk küresel anlaşmadır. Ayrıca, 7-18 Kasım 2016 tarihleri arasında Marakeş'te düzenlenen Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) 22. Taraflar Konferansı, Paris Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi sonrasında gerçekleştirilen ilk taraflar konferansı olması bağlamında, "Eylem Konferansı" olarak adlandırılmıştır. Marakeş Taraflar Konferansından hemen öncesinde, gelişmiş ülkelerin 100 milyar dolar taahhüdüne ilişkin açıklanan "100 Milyar ABD Doları Yol Haritası", finansman bağlamında geline noktanın değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Toplantı sonucunda, Paris Anlaşması'nın uygulama parametrelerinin en geç 2018 yılında tamamlanması öngörülmüştür. 2017-2020 süreci için "Küresel İklim Eylemi için Marakeş Ortaklığı" başlatılmış ve "İklim ve Sürdürülebilir Kalkınmaya dair Marakeş Eylem Duyurusu" kabul edilmiştir.

BMİDÇS 23. Taraflar Konferansı (COP 23) 6 - 17 Kasım 2017 tarihleri arasında Fiji başkanlığı adına Bonn'da, COP 24 ise, 2-15 Aralık 2018 tarihleri arasında, Katoviçe'de gerçekleştirilmiştir. COP24'te, Paris Anlaşması'nın nasıl uygulanacağına dair hususları içeren "Kural Kitabı" kabul edilmiştir.

COP 25, 2 – 15 Aralık 2019 tarihleri arasında, Şili'nin başkanlığında, Madrid'de düzenlenmiştir.

2018 yılında Katoviçe'de düzenlenen COP 24'te Paris Anlaşması'nın uygulama esaslarını teşkil eden "Kural Kitabı"na (Rule Book) ilişkin olarak tarafların üzerinde mutabakat sağlayamadığı konular COP 25 kapsamında ele alınmıştır. Paris Anlaşmasının 6. maddesi ile tesis edilen "Gönüllü İşbirliği Mekanizması"na ilişkin uygulama kuralları ve "Ulusal Olarak Belirlenmiş Katkı"lar için ortak zaman çizelgeleri hususunda tarafların mutabakata varması mümkün olmadığından, Paris Anlaşmasının Kural Kitabının tamamlanması, önümüzdeki dönemde Birleşik Krallık'ın evsahipliğinde, Glasgow'da düzenlenecek 26.Taraflar Konferansına (COP 26) kalmıştır.² Türkiye anlaşmayı onayladığı için COP26'da taraf olacaktır.

Paris Anlaşmasının uygulanması önemlidir, bunun için anlaşmayı imzalayan ülkelerin güçlü irade ve siyasi kararlılıklarını göstermesi ve devam ettirmesi gerekir ki şimdiye kadar olan gelişmeler son derece olumludur. G20 ve G7 toplantıları dahil olmak üzere birçok uluslararası forumların gündeminde yer almıştır, en son ICC (International Chamber of Commerce) bu amaçla ICC - Sustainable Trade Finance Definitions Working Group isimli bir grup kurmuş olup standart ve tanımları oluşturmak için büyük bir çaba içerisine girmiştir. ICC dışında da inisiyatifler vardır, bunların başlıcaları şunlardır;

² <https://www.mfa.gov.tr/paris-anlasmasi.tr.mfa> (Erişim Tarihi, 14 Ekim 2021)

BM Sorumlu Yatırım İlkeleri (UNPRI)

- Karbon Saydamlık Projesi
- Küresel Raporlama İnisyatifi (GRI)
- Ekvator Prensipleri (EP)
- ICMA Yeşil / Sosyal / Sürdürülebilirlik Tahvil Prensipleri
- IFC Performans Standartları
- İklim Aydınlatma Standartları Kurulu (CDSB) Çerçevesi
- İklimle Bağlantılı Finansal Açıklamalar Görev Gücü (TCFD) Tavsiyeleri
- LMA Yeşil Kredi Prensipleri

ICC'nin misyonu Dünya ticaretini kolaylaştırmak ve katkı sunmaktır, bu kapsamda bu çalışmasının amacı da sürdürülebilir ticaret ve ticaret finansmanı için evrensel standartları tanımlama ve belirleme yolculuğuna başlamaktır.

Bu standartlar Ne Olacaktır?

- Küresel sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerin 1,5°C üzerinde sınırlamak için küresel sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik Paris anlaşmasını yerine getirmede işletmelere yardımcı olmada küresel ticaretin rolünü hızlandırmak³
- Sürdürülebilirliği iklimin çok ötesine taşıyarak, BM'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine katkıda bulunmak ve bu hedeflere ulaşmak için küresel ticareti mümkün kılmak,
- Tipik olarak ticaret ve ticaret finansmanı dünyasına uygulanmak üzere amaca uygun olmayan mevcut standart çerçevelerdeki boşluğu kapatmak

Bunları destekleyen anahtar prensip ve değerlendirmeler şunlardır;

Gaz emisyonlarının sınırlandırılmasına ilişkin Paris anlaşmasının karşılanmasında sürdürülebilirlik, WEF ve diğer kuruluşlar tarafından küresel düzeyde en acil konu olarak kabul ediliyor.

Dünyada iklimin/çevrenin çok ötesinde kritik bir sürdürülebilirlik sorunu var

Sürdürülebilir ticaret için standartlar sağlamak, küresel tedarik zincirleri boyunca sürdürülebilirlik hususlarının dahil edilmesini sağlar

Mevcut yapılar, ticarete ve ilgili pek çok aktörlere uygulanabilir eylemler veya standartlar önermemektedir,

Eyleme geçirilebilir tavsiyeler önermek, çerçevenin ilgili taraflarca benimsenmesini ve daha geniş çapta benimsenmesini sağlar.

Bunları Nasıl yapacaktır ?

İşletmeleri, bankaları / yatırımcıları, hükümetleri ve politika yapıcılarını, STK'ları ve endüstri kuruluşlarını desteklemek için sürdürülebilir ticaret ve sürdürülebilir ticaret finansmanının net bir tanımını

³ Türkiye'nin Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanı, 2030 yılına kadar sera gazı emisyonunda referans senaryoya göre artış üzerinden %21 oranında azaltım sağlanacaktır, Kaynak: BDDK Sürdürülebilir Finans Sunumu, Mayıs 2021

sağlayacak ve nihai tüketicileri ortak hedeflere ulaşması için küresel olarak daha iyi uygulamaları hayata geçirecek,

- Endüstri uygulamacılarının sürdürülebilir ticaret ve ticaret finansmanı davranışlarını pratikte etkin bir şekilde uygulayabilmeleri için uygulanabilir, öğretici ve evrensel olarak uygulanabilir standartlar belirleyecek

- İklim ve daha geniş sürdürülebilirlik hedeflerini karşılamak için tanımların ve standartların nasıl uygulanabileceğine dair pratik önerilerde bulunacak, rehber hazırlayacak

- Alaka düzeyini, derinliği ve genişliği artırırken daha geniş topluluktan gelen girdileri dahil etmek için zaman içinde çerçeve oluşturacak, yenileyecek ve tekrarlayacaktır.

Ticari ve Finansal açıdan Sürdürülebilirliğin Önemi

Genel olarak sürdürülebilirlik kavramına baktığımızda iş ve yatırım kararlarında ekonomik ve finansal kriterlerin yanında idari, çevresel ve sosyal durumların dikkate alınarak gelecek kuşak ve toplumlarında yararına iş yapılmasıdır. Ticaret ve Finansal durum bir çok risk ve fırsatı barındırırken aynı zamanda çok önemli bir güçtür. Bu gücü kullanarak çevreyi kurtarmak mümkündür. Buna geçmeden önce risklere, fırsatlara ile sorunlara bakmakta fayda vardır;⁴

Riskler; (1) Fiziksel riskler: Fiziki varlıkların zarar görmesi / operasyonların kesintiye uğraması, müşterilerin geri ödeme kapasitesinin zayıflaması, teminatların zarar görmesi, tazminat taleplerinin artması, (2) Sürdürülebilir Ekonomiye Geçiş Riskleri: Müşterilerin geri ödeme kapasitesinin zayıflaması, varlık ve teminatların değer kaybetmesi, Lisans iptalleri, kota ve sınırlamalar, Vergi düzenlemeleri, Tüketicilerin ve yatırımcıların tercihlerinin değişmesi, (3) İtibar kaybı: Çevreye zarar veren projelere sağlanan finansman nedeniyle oluşan kamuoyu tepkisi

Fırsatlar; • 2030 yılına kadar her yıl yaklaşık 7 trilyon ABD doları tutarında ilave yatırım ihtiyacı, • Dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak yeni ticari faaliyetlere (Ör: karbon emisyon ticareti) dayalı yeni finansal ürünler, pazarlar ve fırsatlar, • Çevresel ve sosyal duyarlılığa sahip kesimlerden fon temin edilmesi, • Kamusal ve uluslararası fonlara aracılık imkanı, • İmaj yönetimi, • Yeşil/sosyal tahvil ihracı veya yeşil kredilerin menkul kıymetleştirilmesi yoluyla yurtdışı piyasalardan uzun vadeli ve makul maliyetle sağlanabilecek kaynaklar • Kamu tarafından verilecek destekler (sermaye yeterliliği, karşılıklar, teminat değerleri, aracılık maliyetleri vb.)

Kamusal Politika Örnekleri; • Yeşil varlıklara ve sektörlere ilişkin tanımlar (Bangladeş, Brezilya, Çin ve Güney Afrika), • İlke ve standartlar (Zorunlu: Bangladeş, Çin, Vietnam ve Endonezya; Gönüllü: Hindistan, Japonya, Moğolistan ve Türkiye), • Raporlama yükümlülüğü (Bangladeş ve Çin'de düzenleyici otoritelere, Brezilya'da kuruluş birliklerine; CAMELS, şube açılışı, ödüllendirme, MB borçlanmasında avantaj), • Kredi sözleşmelerine hüküm koyma yükümlülüğü (Çin), • Kredilerin belli bir oranının yeşil yatırımlara kanalize edilmesi yükümlülüğü (Bangladeş), • Vergi avantajları (ABD, Brezilya)

Sorunlar; (1) Yapısal: Makroekonomik ortam, Düşük ulusal tasarruf oranı, Bankacılık sektörünün kısa vadeli fonlama yapısı, (2) Kurumsal: Bütüncül bir yaklaşım ve stratejinin bulunmaması, Koordinasyon ve liderlik eksikliği, Tanımlama / sınıflandırma bulunmaması, Veri eksikliği, Kurumsal kapasitenin yeterince oluşmamış olması, Farkındalığın yeterince gelişmemiş olması, Düzenleme ve denetim çerçevesinin bulunmaması

Sürdürülebilirliğin Finansmanı

⁴ Kaynak: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu sunumu, 26 Mayıs 2021

Sürdürülebilirliğin Finansmanı yeterli değildir. Sürdürülebilirliğin finansmanına ilişkin göstergeler bir BDDK sunumuna⁵ göre şu şekildedir;

- Sağlanan nakdi finansman (2017): 29 adet banka, toplam 143 milyar TL (kredilerin yaklaşık %7'si)
- Başlıca finansman konuları: Yenilenebilir enerji (69 milyar TL), kadın girişimciliği (28 milyar TL) ve sürdürülebilir tarım (15 milyar TL)
- Finansmandan beklenen olumlu katkının hesabı: 8 banka (%40)
- Sağlanan katkı: 6 adet bankadan 16,7 milyon ton CO2 emisyon azaltımı
- Toplam katkı tahmini: 29 adet bankadan kabaca 68,3 milyon ton (Türkiye'nin yıllık emisyon miktarının yaklaşık %13'ü)
- Sosyal sorumluluğa ayrılan kaynak: 28 bankadan 195 milyon TL (toplam gelirlerin yaklaşık onbinde 6-8'i)

Yukarıda belirttiğimiz gibi Ticaret ve Finansman üzerinde bir çok risk ve fırsatı bulundururken aynı zamanda kontrolü sağlamak için çok önemli bir güçtür. Bu gücü kullanarak çevreyi ve gezegeni kurtarmak mümkündür. Başta Birleşmiş Milletler olmak üzere bu konuya duyarlı bir çok inisiyatif ve devletler var. Çevreci politikalara karşı olanlar neredeyse çok azınlıkta kaldı ve gittikçe de erimeye devam edeceklerdir. Çok umut verici yaklaşımlar var. Bunun için daha çok yayın, eğitim, seminer ve konferanslar yaparak sosyal medyayı şimdiye kadar olduğu gibi çok etkin kullanmaya devam etmek gerekir. Teknoloji bir taraftan azda olsa çevreyi kirletirken bir taraftan da gezegeni kurtarma imkanları vermektedir. Mevcut durumda dünyada sürdürülebilirlik konusunda pozitif güçlü bir irade hissedilmektedir. Teknolojinin yanına finansmanı da bir güç olarak koyabilirsek çok geç olmadan insanlık ve tüm canlılar için beka sorunu olmaya başlayan bu işten başarı ile çıkacağımıza dair inancım tamdır. Finansman güçlü bir silahtır, doğru işlerde kullanmak gerekir. Evimizi kirleten bir cihazı evimize almayacağımız, evimizi kirleten birilerine izin vermeyeceğimiz gibi çevreye duyarlı yönü ve politikası olmayan yatırım ve projeleri de finanse etmemek gerekir. Dünya evimizdir.

Abdurrahman Özalp

ICC Türkiye Bankacılık Komisyon Başkanı
ICC Sustainable Trade Finance Working Group Member

⁵ Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu sunumu, 26 Mayıs 2021